

TÜRKİYE-KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ KİTA SAHANLIĞI ANLAŞMASI

The Continental Shelf Delimitation Agreement Between Turkey and TRNC

Doç. Dr. İsmail ŞAHİN*

Özet: Bu çalışmanın amacı Türkiye ile KKTC arasında imzalanan kıta sahanlığı anlaşmasını incelemektir. Doğu Akdeniz’de meydana gelen gelişmeler dikkate alındığında bu anlaşmanın önemli bir belge olduğu görülür. Çalışmada ilk önce Kıbrıs meselesi genel hatlarıyla ele alınmıştır. Nitekim Kıbrıs meselesi anlaşılmadan anlaşmayı kavramak mümkün değildir. Araştırma, ardından anlaşmanın gerekçesine, amaçlarına ve de anlaşmaya yönelik tepkilere odaklanmıştır. Aynı zamanda anlaşmaya yönelik tarafların tezlerine de çalışmada yer verilmiştir. Araştırma bazı bulgular tespit etmiştir. Bunlardan birincisi, Kıbrıs’taki egemenlik tartışmalarının artık denizlere de yayılmış olmasıdır. İkincisi, doğalgaz ve petrol ilişkin kabul edilen parametrelerden ayrı bir şekilde ele alınamayacağıdır. Son olarak üçüncüsü ise denizlere taşan çok aktörlü tartışmalarla birlikte Kıbrıs sorununun farklı bir boyut kazandığıdır. Tüm bunlar dikkate alındığında Kıbrıs sorununa kapsamlı, kalıcı ve adil bir çözüm bulunması durumunda, aynı zamanda denizlerdeki tartışmaların büyük bir kısmı da ortadan kalkacaktır. Bu çalışma inşa edilirken ulaşılabılır resmi belgelerden, gazetelerden ve konuyu esas alan bilimsel eserlerden istifade edilmiştir

Anahtar Kelimeler: Kıta Sahanlığı Anlaşması, Doğu Akdeniz, Kıbrıs, Türkiye, KKTC

Summary: The aim of this study is to examine the continental shelf agreement signed between Turkey and TRNC. Considering the developments in the Eastern Mediterranean, it is seen that this agreement is an important document. First of all, the Cyprus issue is discussed in general terms in the study. As a matter of fact, it is not possible to understand the agreement without understanding the Cyprus issue. The research then focused on the rationale, aims, and responses to the agreement. At the same time, the theses of the parties towards the agreement are included in the study. The research found some findings. The first of them is that the sovereignty debates in Cyprus now cover the seas. Secondly, the natural gas and oil discussions cannot be handled separately from the accepted parameters for the solution of the Cyprus problem. Finally, the third one is that the Cyprus problem has gained a different dimension with the multi-actor discussions overflowing the seas. Considering all these, if a comprehensive, permanent and fair solution to the Cyprus problem is found, most of the disputes about Eastern Mediterranean sea will also disappear. The official documents, newspapers and scientific works based on the subject have been used to make up this study

Keywords: Continental Shelf Delimitation, Eastern Mediterranean, Cyprus, Turkey, TRNC.

* Ankara Hacı Bayram Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
ismailsahin@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3144-7844
Makale Geliş Tarihi: 03.11.2020, Makale Kabul Tarihi: 09.11.2020

Giriş

“Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz’de Kıta Sahaneliği Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma”¹ mahiyeti itibariyle Türkiye ile KKTC arasında imzalanmış çok yönlü hukuki ve siyasi bir belge görünümü arz etse de, esasında Kıbrıs meselesine bir çözüm getirme amacı taşımaktadır. Bu vaziyeti anlaşmanın gerekçeleri ile amaçlarından tespit etmek mümkündür. Dolayısıyla anlaşmayı enine boyuna kavrayabilmek için öncelikle Kıbrıs sorununu genel hatlarıyla ortaya koymak, çalışmanın bütünlüğü açısından yerinde bir adım olacaktır. Öyle ki 2000’li yılların başında Kıbrıs adasının çevresinde doğalgaz ve petrol aramaya yönelik tüm faaliyetler, Kıbrıs meselesinin sorunlu mirası üzerinde yükselmektedir. Nitekim ortada Kıbrıs adasının tümünü ilgilendiren bir egemenlik meselesi vardır ve adadaki parçalanmış egemenlik sorunu çözülmeden, hidrokarbon (petrol ve doğalgaz) kaynaklarının tasarrufu ve paylaşımı konusunda tartışmasız bir sürecin ilerlemesi pek olası değildir. Buradan hareketle çalışmada öncelikle Kıbrıs meselesinin gelişimi ele alınmıştır. Meselenin özünün anlatımının ardından çalışmada anlaşmanın gerekçesine, amacına ve anlaşmaya yönelik tepkilere yer verilmiştir.

1- Genel Hatlarıyla Kıbrıs Meselesinin Gelişimi

Kıbrıs adası yaklaşık bir yıl süren büyük bir savaşın sonunda 1571 yılında Venedik Cumhuriyeti’nden alınmış ve Osmanlı Devleti’nin toprakları arasına katılmıştı. Savaş sonrasında adayı yeniden mamur hale getirip şenlendirmek amacıyla Anadolu’dan zanaatkârlar, çiftçiler ve köylüler adaya yerleştirilmişti. Fethin hemen ardından adadaki tahrir işlemleri sürerken Sultan II. Selim çıkarttığı bir fermenda adaya yönelik arzusunun şu cümlelerle ifade ediyordu:

*“[Arzum] Herkesin kafası endişe ve tedirginlikten arınmış olarak günlük işi ve gücüyle meşgul olmasını ve adanın eski refah düzeyine tekrar kavuşmasını sağlamaktır. Zulüm ve teaddi yoluyla reayanın topraktan kaçıp dağılmasına sebep olanların hadleri bildirilecektir.”*²

Böylece Anadolu’dan Kıbrıs’a getirilen göçmenler vasıtasıyla adanın zengin çok kültürlü yapısına Türk ve Müslüman unsuru da eklenmiş oldu. Kıbrıs’ın fethini müteakip meydana gelen İnebahtı Savaşı dikkate alındığında, adanın fethinin Osmanlı İmparatorluğu’na siyasi, askeri ve ekonomik maliyetinin çok ağır olduğu anlaşılmaktadır. 1571 yılında fiilen başlayan Osmanlı idaresi 307 yıl boyunca devam etmiş ve Rus tehdidine karşılık İngiliz desteğini almak muradıyla 4 Haziran 1878

¹ Metnin bundan sonraki kısmında, “kıta sahanlığı anlaşması” veya “anlaşma” olarak ifade edilecektir.

² Halil İnalcık, Donald Quataert, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, I Cilt: 1300 – 1600, Çev. Halil Berktaş, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 176.

tarihinde Kıbrıs hükümlerlik hakkı Osmanlı İmparatorluğu'nda kalmak koşuluyla geçici surette İngiltere'ye devredilmiştir. Sıkça karşılaştığı üzere bu bir "kiralama" olmayıp, koşullu ve geçici bir devirdir.

Birinci Dünya Savaşı, İngiltere'ye geçici olarak yönetimi devraldığı Kıbrıs'ı ilhak etme fırsatı sundu. Yakınoğu'dan Uzakdođu'ya uzanan bölgesel çıkarlarında Kıbrıs'ı jeopolitik açıdan değerli bulan ve bir başka gücün eline geçmesini tehlikeli gören İngiltere, 5 Kasım 1914 tarihinde adayı ilhak ettiğini duyurdu. Türkiye bu ilhakı ve ada üzerindeki İngiliz egemenliğini Lozan Antlaşması'na kadar tanımadı.

Adada fiili İngiliz idaresi başladığı yıldan itibaren Kıbrıslı Rumların başlıca politik amacı Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi yani Enosis oldu. 1878 yılında başlayan Enosis kampanyası etkin ve örgütlü bir şekilde 1950'li yılların sonlarına kadar devam etti. Enosis kampanyalarından İngiltere nezdinde olumlu bir sonuç alınamayınca, bu defa Yunanistan adaya self determinasyon verilmesi amacıyla 1954 yılında Kıbrıs sorununu Birleşmiş Milletlere götürme kararı aldı. Ancak Atina, Birleşmiş Milletler'den 1954-1958 yılları arasında Kıbrıs için self-determinasyon kararı çıkartmayı başaramadı. Diplomatik yöntemlerle Enosis hedefine ulaşamayan Rumlar ve Yunanlılar 1950'li yılların başında gizlice kurdukları terör örgütü EOKA vasıtasıyla bu amaçlarına ulaşmaya çalıştılar. 1 Nisan 1955 tarihinden itibaren silahlı eylemler aracılığıyla adadaki İngilizleri hedef alan EOKA'nın nihai amacı İngilizleri ve Birleşmiş Milletleri silah zoruyla Enosis'e razı etmektir.³ Başlangıçta adadaki İngilizleri hedef alan silahlı saldırılar kısa zaman içerisinde Enosis'e karşı direnen ve Kıbrıs'ta azınlık durumuna düşmek istemeyen Türklere de yönelmeye başlayınca Kıbrıs'ta şiddet eylemleri giderek artmıştır.

Nihayetinde Kıbrıs Türklerinin Enosis'e karşı direnişleri ve örgütlenme çalışmalarına gitmeleri, Türkiye'nin Kıbrıs Türklerini desteklemekteki kararlılığı ve Gerek EOKA'nın gerekse de Yunanistan'ın Enosis'i gerçekleştirmek için BM'den tek taraflı self-determinasyon taleplerinin herhangi bir sonuç vermemesi, üç NATO müttefiki İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında müzakerelerin başlatılmasına kapı aralamıştır. Kıbrıs sorununa çözüm bulma arayışının hızlanmasına, Ortadođu ve Akdeniz'de artan Sovyet tehdidinin de itici bir etki yaptığı söylenebilir. Yunanistan ve Türkiye'deki siyasi liderlerin etkin bir inisiyatif alması sonucunda 11 Şubat 1959 tarihinde Zürih'te taraflar bir uzlaşya varmışlardır. Hemen ardından 19 Şubat 1959 tarihinde üç devletin başbakanları Macmillan, Karamanlis ve Menderes Londra'da bir araya gelerek Kıbrıs konusundaki temel belgeleri imzalamışlardır. Adadaki iki toplumun liderlerinin onayının da alınmasıyla ortaya çıkan Zürih ve Londra Anlaşmaları bağımsızlık, iki toplumun siyasi ortaklığı ve toplumsal alanda otonomi ilkelerine dayandırılıyordu. Aynı zamanda

³ İsmail Şahin, "Düşünceden Eyleme EOKA", Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, Sayı 37, 2020, ss. 21-49.

söz konusu üç devlet garantör devlet sıfatıyla Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasasının oluşturduğu temel esasları korumayı taahhüt ediyorlardı. Öz itibarıyla tüm taraflar adada iki toplumun eşit siyasi hakka ve statüye sahip olduğunu antlaşmalar yoluyla kabul ediyorlardı. Ancak buna rağmen başta Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios olmak üzere Enosis taraftarları bahsekonu antlaşmaları birer ihanet olarak gördüler. Onların nazarında Kıbrıs Türklerine azınlık haklarından öte hiçbir siyasi hak verilemezdi.

Bu nedenle Başpiskopos Makarios Cumhurbaşkanı makamına oturduğu andan itibaren ulusal ve uluslararası düzeyde antlaşmaların kendisine zorla imzalandığını ve adada Türklere adil olanın ötesinde haklar verildiğini yüksek sesle dillendirmeye başlayarak kendisine uluslararası destek arama yoluna başvurdu. Makarios-SSCB yakınlaşması, Bağlantısızlar Hareketi'nin Makarios'a sempati duyması, Filistin meselesi üzerinden Arap dünyasıyla yakından kurduğu ilişkiler, Küba Krizi sırasında ABD'nin Türkiye'nin güvenliğini göz ardı etmesi ve 27 Mayıs Darbesi sonrası Türkiye'de baş gösteren siyasi ve ekonomik istikrarsızlık gibi birçok faktör, Makarios'u 30 Kasım 1963 tarihinde anayasanın temel maddelerinde 13 maddelik değişiklik önerisi yapması için cesaretlendirmiştir. Makarios anayasanın tadilat önerisinin Kıbrıs Türk Toplum Lideri ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük ve Türkiye tarafından reddedileceğini çok iyi biliyordu. Öyle de oldu. 13 maddelik değişiklik önerisi 16 Aralık 1963 tarihinde hem Kıbrıs Türk tarafı hem de Türkiye tarafından üzerinde düşünülmeden reddedilmiştir. Zira söz konusu öneriler antlaşmaların taahhüt ettiği siyasi eşitlik prensibine ve iki toplumun menfaatlerinin korunması için kurulan dengeye aykırıydı. Kaldı ki Makarios devlet başkanı olarak devletin kurumlarının inşasında ve işleyişinde kasıtlı bir şekilde Türklerin anayasal hak ve menfaatlerini ihlal etmekten geri durmuyordu. Dahası devlet başkanı ve Rum bakanlar devleti kuran antlaşmaları işlevsiz kılmak ve ortadan kaldırmak için Rum toplumunu kışkırtmaktan geri durmuyorlardı. Bin bir güçlkle kurulan adadaki rejimin zarar görmesinden endişe duyan Türkiye, bu olumsuz davranışların durdurulması ve adada statükonun barışçıl araçlarla devam ettirilmesi için Makarios'a birçok kez dostane diplomatik uyarılarda bulunmuştur.⁴ Tüm girişimlere rağmen Makarios adada uluslararası antlaşmalar yoluyla kurulan rejimi ortadan kaldırmak ve Kıbrıs Türklerini azınlık haklarına razı etmek amacıyla 21 Aralık 1963 tarihinde Kıbrıs Türk toplumuna karşı kapsamlı ve sistematik saldırıları başlatmıştır. Kıbrıs Türk tarihine "Kanlı Noel" adıyla geçen bu olaylarla birlikte adada antlaşmaların kurduğu düzen bozulmuş, Kıbrıs Türkleri

⁴ İsmail Şahin, "Türkiye'nin Kıbrıs'ta Statükoyu Koruma Çabaları ve Makarios'un Ankara Ziyareti", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9/42, 2016, ss. 779-796.

hızlıca devlet kurumlarından uzaklaştırılmış ve Türklere yönelik toplumsal, ekonomik ve siyasi tecridin önü açılmıştır.

Sonuçta Kıbrıs sorunu uluslararası toplumun gündemini 1963 yılından bu yana meşgul etmektedir. Adada kurulan ortaklık devleti yıkılmıştır. Kıbrıs Türklerinin devletin eşit ortakları olarak haklarını kullanmalarını sağlayan tüm hukuki ve idari mekanizmalar ortadan kaldırılarak yasadışı ve gayrimeşru yeni bir siyasi ve idari durum tanzim edilmiştir. Uluslararası hukuka aykırı olarak ortaya çıkan bu yapıda Kıbrıs Türklerinin siyasi temsil hakları gasp edilmiştir. 1963 yılında meydana gelen olaylar nedeniyle Kıbrıs Cumhuriyeti dayandığı yasal zemini yitirmesine rağmen adanın meşru ve yasal tek otoritesi olarak tanınmaya devam etmiştir. Ortaklık devletinden Rum devletine dönüşen siyasi yapıyı Kıbrıs Türk tarafı ve Türkiye, hiçbir zaman kabul etmemiştir. 1963 yılında adada yıkılan rejimi yeniden onarmak ve ayağa kaldırmak amacıyla BM İyi Niyet Misyonu çerçevesinde 1968 yılında taraflar arasında siyasi eşitlik temelinde yeni bir ortaklık kurulması niyetiyle müzakereler başlatılmıştır. Üzerinden yaklaşık yarım asır geçmesine rağmen iki tarafın mutlak eşitliği ve yetki paylaşımı temelinde gerçek ortaklığa dayalı sürdürülebilir bir çözüm modelinde bir uzlaşmaya henüz varılamamıştır. Taraflar ciddi şekilde ilk kez 2004 yılında bir çözüme yaklaşmıştır.

24 Nisan 2004 tarihinde iki tarafta referanduma sunulan Annan Planı'na, Rum halkının yüzde 75.83'ü "hayır", Kıbrıs Türk tarafı ise yüzde 64.91 oranında "evet" demiştir. Rum tarafının hayır oyu karşısında, BM ve AB gibi uluslararası kuruluşlar ile ABD, İngiltere, Almanya gibi devletlerin desteklediği Annan Planı geçersiz hale gelmiştir. Rum tarafının bu olumsuz tavrı yine de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) 1 Mayıs 2004 tarihinde, "Kıbrıs Cumhuriyeti" adı altında AB'ne tam üye olmasına ve de Kıbrıs Türklerinin yıllarca maruz kaldıkları izolasyonların sona erdirilmesine mani olmamıştır. Türk tarafına ve Türkiye'ye göre Rum tarafının "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla AB'ne tam üye olarak katılması her şeyden önce Garanti Antlaşması'nın, "Kıbrıs Cumhuriyeti, ayrıca tümüyle veya bir bölümüyle herhangi bir devlet ile hiçbir şekilde siyasi veya ekonomik bütünleşmeye girmeyeceğini taahhüt eder" hükmüne aykırıydı. Ancak Rum tarafının AB'ne katılmasını destekler görüş ileri sürenler, maddede "devlet" lafzının geçtiğini oysa AB'nin devlet olmadığını savundular. Bu itirazın yanı sıra Türk tarafı ve Türkiye, GKRY'nin AB'ne girişinin Türkiye'nin 1960 Antlaşmalarına dayanan Kıbrıs üzerindeki hak ve yükümlülüklerine hiçbir şekilde hanel getirmeyeceğini ifade ederek konuya ilişkin aşağıdaki görüşlerini diplomatik usuller çerçevesinde muhataplarına ve kamuoyuna duyurmuşlardır:⁵

⁵ Altuğ Günar, "Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (Kıbrıs Cumhuriyeti'nin) Avrupa Birliği Üyeliğinin Kıbrıs Sorununa Etkisi", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı 37, 2020, ss. 95-118;

1.AB'ne katılacak olan Rumların, Kıbrıs Türklerini veya Kıbrıs'ın tamamını temsil etmeye yetkileri bulunmamaktadır.

2.Rumların kendileriyle eşit statüye sahip Kıbrıs Türkleri ve Kıbrıs'ın bütünü üzerinde yetki veya otoriteleri bulunmamaktadır.

3.Kıbrıs'ta adanın tamamını temsil eden yasal ve meşru tek bir otorite veya hükümet söz konusu değildir.

4.Adada kendi ülke sınırları ve anayasal düzenleri içerisinde örgütlenmiş hükümet etme yetkisine sahip iki halk bulunmaktadır.

5.Türkiye garantör ülke olarak Kıbrıs Türklerinin hak ve menfaatlerini korumaya ve bu bağlamda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanımaya devam edecektir.

2- Kıta Sahanlığı ve Doğalgaz Krizinin Başlangıcı ve Gelişimi

2000'li yılların başına doğru Doğu Akdeniz'de zengin doğalgaz ve petrol kaynaklarının bulunduğu bilimsel bulguların ortaya çıkması beraberinde bölgesel düzeyde deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorunlarını getirdi. Haliyle bu vaziyet enerji kaynaklarının paylaşımı, işletilmesi ve nakliyesi konusunda da ciddi bir rekabeti kamçıladi. Enerji ihtiyacının her geçen gün arttığı bir iktisadi ve toplumsal sistemde, ekonomik değeri yüksek kaynakların varlığına dönük bulgular, Doğu Akdeniz'in kıyıdaş ülkelerinde ve bölgeye yakın pazarlarda ciddi bir heyecan meydana getirdi. Gelişmeleri yakından takip eden birçok akademisyen ve piyasa uzmanının, bölgedeki hidrokarbon kaynaklarının enerji ithalatçısı konumundaki kıyıdaş ülkeleri enerji ihracat eden ülke pozisyonuna getirebilecek nitelikte ve hacimde olduğunu ileri sürmesi⁶, Doğu Akdeniz'in uluslararası aktörler düzeyinde enerji jeopolitiği bakımından yeniden değerlendirilmesine neden oldu. Bu durum doğal olarak Doğu Akdeniz'de sahilvar ülkeler arasında hem yeni işbirliği alanlarına hem de yeni ittifaklar kurulmasına yansıdı. Bu bağlamda 14 Ocak 2019 tarihinde Kahire'de bir araya gelen Güney Kıbrıs, Yunanistan, İsrail, İtalya, Ürdün, Filistin ve Mısır, Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nu kurduklarını ilan ettiler. Forumun genel amacı bölgesel enerji kaynaklarının üretimi, tüketimi ve pazarlanması süreçlerinde aktif işbirliği yapmak olarak bildirildi. Yakın bir gelecekte bölgesel bir örgüte dönüştürülmesi beklenen Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun Arap ve Avrupa ülkeleri arasında güçlü bir işbirliği ağı meydana getirebileceği düşünülmektedir.

Nitekim ABD ve AB'nin gözlemci statüsüne sahip olmak istediği; Birleşik Arap Emirlikleri ile Fransa'nın da foruma üye olmak için diplomatik girişimler başlattıkları bilinmektedir. Diğer taraftan forumun

⁶ Recep Yorulmaz, Doğu Akdeniz'de Ekonomi-Politik Stratejiler ve Türkiye, Orsam Yayınları, No. 139, Ankara, 2020, s. 3.

kuruluşunun ve resmi sıfat kazanmasının, İsrail-Arap ilişkilerinin güçlendirilmesine önemli katkılar sunacağı tahmin edilmektedir. Doğu Akdeniz'i yeni bir enerji üssüne dönüştürme hedefiyle bir araya gelen forum üyelerinin odağında enerji güvenliği bulunmaktadır. Zira forumun üzerinde durduğu önemli bir proje de Doğu Akdeniz gazının Avrupa pazarlarına ulaştırılması için deniz altından boru hattı inşa etmektir. Doğu Akdeniz doğal gazını deniz altından Avrupa'nın güneyine ulaştırması planlanan boru hattı, EastMed projesi olarak bilinmektedir. Projeye göre İsrail'den çıkarılacak doğalgaz, su altı boru hattıyla önce Güney Kıbrıs'a getirilecek ve oradan da Girit adasına götürülecektir. Buradan ise Yunanistan ve İtalya üzerinden Avrupa'ya ulaştırılacaktır. Yaklaşık 1900 kilometre uzunluğunda olması planlanan boru hattıyla yıllık 12 milyar metreküp doğalgazın Avrupa'ya taşınması hedeflenmektedir. Yıllık ortalama 500 milyar metreküp doğalgaz tüketimi yapan Avrupa için EastMed projesinin hem ihtiyacı karşılama hem de maliyet bakımından cazip olmadığını öne süren birçok görüş mevcuttur. Projeye ilişkin ekonomik eleştirilerin yanı sıra güzergâhla ilgili de ciddi problemler söz konusudur. 2025 yılında faaliyete girmesi beklenen EastMed boru hattı projesi için belirlenen rota, Türkiye'nin ilan ettiği deniz yetki alanları içerisinde kalmaktadır ve Türkiye'nin her fırsatta kendisinin ve KKTC'nin dâhil edilmediği hiçbir projeye müsaade etmeyeceğini ifade etmesi diplomatik gerginliklere yol açmaktadır. Yunanistan, İsrail ve Güney Kıbrıs EastMed doğalgaz boru hattının yapımını öngören prensip anlaşmasını 2 Ocak 2020 tarihinde Atina'da imzaladı. Adı geçen ülkelerin temsilcileri, bu anlaşmanın Türkiye ya da herhangi başka bir ülkeye karşı olmadığını belirtmesine rağmen yapılan açıklamalar Ankara'nın kuşkusunu gidermedi. Türk hükümetine göre İsrail-Güney Kıbrıs-Yunanistan arasında yapılan ittifakın ana gayesi Türkiye'yi denizlerden çevrelemektir.

Ayrıca Ankara nazarında Doğu Akdeniz Gaz Forumu ile EastMed projesi iyi niyetli olmayan siyasi girişimlerdir ve esas amaçları Türkiye ve KKTC'yi Doğu Akdeniz'deki enerji denkleminde dışlamaktır.⁷ Türkiye bu nedenle söz konusu iki projeyi bölgesel işbirliğinin geliştirilmesi yolunda atılmış gerçekçi bir adım olarak görmemektedir. Adı geçen projelerin her ne kadar Avrupa kıtasına enerji sevkiyatıyla ilgili olduğu sıklıkla ifade edilse de Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki etkinliğini sınırlama şeklinde bir amaç taşıdığı meydana gelen gelişmelerden anlaşılmaktadır. Kaldı ki Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de defalarca yinelediği diyalog ve müzakere çağrılarının şimdiye kadar yanıtız kalması, Türk hükümetinde ve Türk kamuoyunda, "bilinçli dışlanmışlık" düşüncesinin yerleşmesine neden olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır. Kıbrıs sorununa adil ve kalıcı bir çözüm getirilmeden

⁷ Türkiye Dışişleri Bakanlığı (MFA), "Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy'un Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun Uluslararası Bir Kuruluşa Dönüştürülmesine Yönelik Toplantı Hakkındaki Soruya Cevabı", 16 Ocak 2020. http://www.mfa.gov.tr/sc_-3_-dogu-akdeniz-gaz-forumu-hk-sc.tr.mfa (E.T. 08.10.2020).

adanın çevresindeki doğal zenginliklerin tek taraflı yönetimi ve paylaşımı, Kıbrıs Türk tarafının hukuki ve meşru haklarını ortadan kaldıran durumlar oluşturmaktadır. Yine benzer şekilde GKRY ile Mısır arasında 2003 yılında imzalanan MEB anlaşması Türkiye'nin kıta sahanlığını ihlal etmektedir. Tüm bu hususların diplomatik teamüller çerçevesinde ele alınıp müzakere edilmesi gerekmektedir. En azından Kıbrıs'ta adil ve kalıcı bir çözüm bulunana kadar adanın etrafındaki kaynakların iki halk arasında hakça yönetimi ve paylaşımı için her iki tarafın temsil edildiği ortak bir komisyonun kurulması, adada çözüm için de bir uzlaşma zemini yaratabilirdi. Ancak GKRY adanın tek meşru otoritesi olduğu iddiasıyla hiçbir surette yetki paylaşımına ve işbirliğine açık olmadığını gözler önüne sermesi, Doğu Akdeniz'de Türkiye ile KKTC arasında daha yakın bir işbirliği kurulmasının yolunu açtığı söylenebilir.

3- Türkiye-KKTC Kıta Sahanlığı Anlaşması

1968 yılından bu yana müzakere edilen fakat bir türlü çözülemeyen Kıbrıs sorunu, Doğu Akdeniz'de yeni enerji kaynaklarının keşfiyle farklı bir boyuta taşındı. Kamuoyunda yer bulan araştırmalara göre sadece Kıbrıs, Lübnan, Suriye ve İsrail arasında kalan Levant havzasında 3.45 trilyon metreküp doğalgaz ve 1.7 milyar varil petrol bulunmaktadır.⁸ Ekonomik ve stratejik değeri yüksek bu enerji kaynağı, Doğu Akdeniz'e kıyıdaş ülkeler içerisinde deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yönelik adımların atılmasına kapı araladı. Bu bağlamda ilk adımı atan GKRY oldu.

Türkiye ve KKTC, GKRY'nin 2003 yılından itibaren Doğu Akdeniz'deki ülkelerle deniz yetki alanlarını ilgilendiren ikili anlaşmalar yapmasını endişeyle takip etmiştir. Türkiye ve KKTC makamları yaptıkları resmi açıklamalarda, Kıbrıs adasının deniz alanlarında Kıbrıs Türklerinin de hak ve yetkilerinin bulunduğunu, GKRY'nin adanın tümünü bağlayan kararlar ihdas edemeyeceğini, bu nedenle de Rum tarafının bölge ülkeleriyle yaptığı anlaşmaların yok hükmünde olduğunu ifade etmişlerdir. Buna karşılık Rum tarafı, adada tanınmış resmi tek devlet "Kıbrıs Cumhuriyeti" olduğundan, doğal kaynak konusunda hareket etme yetkisinin sadece kendilerinde bulunduğunu ileri sürmüştür. Türkiye, 2007 yılında GKRY'nin ilan ettiği münhasır ekonomik bölgede petrol ve doğalgaz arama için uluslararası ihale açmasına karşı çıkmış ancak bu itiraza rağmen Rum tarafı Ağustos 2011'de 12. parsel için yakın bir zaman içinde ABD'ye ait Noble Energy tarafından sondaj çalışmalarının başlayacağını duyurmuştur. Hâlbuki GKRY'nin bu yaklaşımı, Kıbrıs müzakerelerinin devam ettiği bir dönemde hem iyi niyet hem de ahde vefa kurallarına aykırıydı. Zira iki toplum arasında sürdürülen müzakerelerde adanın tüm doğal kaynakları

⁸ Yorulmaz, s. 5.

“merkezi hükümetin” yetkisine bırakılıyordu. O nedenle GKRY'nin bu açıklamasına KKTC'den 17 Ağustos 2011 tarihinde sert bir tepki geldi. KKTC hükümeti, Rum tarafının sondaj faaliyetlerini askıya almaması halinde, KKTC'nin de benzer anlaşmalar yaparak adanın deniz alanlarında petrol ve doğalgaz arama faaliyetleri yürüteceğini, Rum makamlarına ilettili. Ne Türkiye'nin ne de KKTC'nin uyarılarına kulak asan GKRY, Noble Energy'nin, “Afrodit” adı verilen 12. parselde petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerine başladığı bilgisini 19 Eylül 2011 günü kamuoyuyla paylaştı. Rum tarafının bu adımı, artan doğalgaz gerginliğini iyice tırmandırırken Kıbrıs müzakerelerini de gölgeledi. Bu tarihten sonra Kıbrıs meselesi için de yeni bir süreç başlamış oldu. Şurası çok açıktır ki Türkiye ile KKTC arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması bir zorunluluktan doğdu. Türkiye ve KKTC'nin Rum yönetimini, petrol ve doğalgaz aramaları konusunda sürekli uyarmasından somut bir netice elde edilememesi, bu anlaşmanın temel nedenleri arasında yer almaktadır. Nitekim KKTC Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamada anlaşmanın nedenini şu ifadelerle özetlemiştir:

“Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında 21 Eylül 2011 tarihinde imzalanan “Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması” tamamıyla Kıbrıs Rum tarafının 19 Eylül 2011 tarihinde Kıbrıslı Türklerin varlığını gözardı ederek sondaj faaliyetlerine başlaması üzerine, Kıbrıslı Türklerin meşru hak ve çıkarlarını korumak için atılmış bir adımdır.”⁹

Açıklamadan anlaşılacağı üzere Türkiye ile KKTC arasında imzalanan “Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması” Rum tarafının tek taraflı eylemlerine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu noktada KKTC'nin Rum tarafına yönelik itirazlarını aşağıdaki şekilde maddeler halinde özetlemek mümkündür.

1.Kıbrıs Türk halkı adanın iki eşit ortağından biridir. Diğer konularda da olduğu gibi, adanın deniz yetki alanlarındaki doğal kaynakların araştırılması, çıkartılması ve işletilmesinde de eşit ve meşru haklara sahiptir.

2.Rum tarafının kendisini adanın tümü üzerinde yetkili tek meşru yönetim olduğunu ileri sürerek, adanın tümü adına deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşmaları yapması kabul edilir bir durum olmayıp, söz konusu anlaşmalar ve diğer eylemler KKTC otoritelerini bağlamaz.

3.GKRY makamları, Kıbrıs Türklerinin haklarını göz ardı ederek, adanın doğal zenginlikleri üzerinde tek taraflı tasarruflarda bulunmaya, bu bağlamda Kıbrıs Türklerinin hak ve menfaatlerini gasp etmeye ısrarla devam etmektedir.

⁹ KKTC MFA, “Akdeniz’de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Anlaşması hakkında basın açıklaması”, 2 Mayıs 2014, <https://mfa.gov.ct.tr/tr/akdenizde-kita-sahanligi-sinirlandirmasi-anlasmasi-hakkinda-basin-aciklamasi/> (E.T. 25.09.2010).

4. Rum tarafının KKTC'nin varlığını inkâra dayalı tepkiler vermesi, mesnetsiz ve yersiz olduğu kadar, tek taraflı bir irade beyanından öte bir anlam taşımamaktadır.

5. Kıbrıs Türk tarafı, adanın doğal kaynaklarının paylaşımının karşılıklı diyalog, iyi niyet ve hakkaniyet ölçüsünde çözülmesine taraftardır.

6. Kıbrıs meselesine bulunacak kapsamlı çözüme kadar petrol ve doğalgaz faaliyetleri askıya alınmalı veyahut BM aracılığıyla ortak bir komite kurularak adanın doğal kaynaklarının hakça paylaşımına yönelik çalışmalar yürütülmelidir.

Kıbrıs Türk tarafının bu önerilerinin veya itirazlarının hiçbiri Rum tarafı tarafından dikkate alınmayınca ve de Rum tarafının fiili olarak sondaj faaliyetlerine başlaması üzerine 21 Eylül 2011 tarihinde BM Genel Kurulu toplantıları için New York'ta bulunan Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu arasında "Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması" imzalandı. Türkiye ve KKTC'nin bölgede petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerini birlikte yürütmelerine imkân tanıyan anlaşma için Başbakan Erdoğan yaptığı açıklamada, "bugün imzaladığımız bu anlaşma ile KKTC'nin Akdeniz'deki kıta sahanlıklarının bir bölümü, uluslararası hukuka uygun olarak ve hakça ilkeler dikkate alınarak, belirlenen 27 coğrafi koordinatın birleştirilmesiyle elde edilen bir çizgiyle sınırlandırılmıştır"¹⁰ sözlerine yer vermiştir. Ayrıca Erdoğan, Doğu Akdeniz'de petrol ve doğalgaz faaliyetleri kapsamında GKRY ile işbirliği yapan uluslararası enerji şirketlerinin Türkiye'deki projelere alınmaması ve bu firmalara bazı yaptırımların uygulanması için Enerji Bakanlığı tarafından bir çalışma yürütüleceğini söylemiştir. KKTC Cumhurbaşkanı Eroğlu ise ilgili anlaşmaya ilişkin aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:

"Rum tarafının 2003 yılından bu yana Kıbrıs adasının deniz alanlarındaki zenginlikleri, tek yanlı ve hukuka aykırı bir biçimde düzenleme ve işletme faaliyetlerine girişmiştir. (...) Türkiye Cumhuriyeti ile imzalamış olduğumuz bu antlaşma Rum muhataplarımızı bu davranışlarından vazgeçirmeye yönelik önleyici bir tedbir niteliğindedir. (...) Kıbrıs'ın etrafındaki tüm zenginliklerin hem Kıbrıslı Türklere, hem de Kıbrıslı Rumlara aittir. (...) Bu konulardaki antlaşmaların ve ruhsatların sadece Kıbrıslı Rumların iradesiyle verilmesini kabul etmek Kıbrıslı Türklere yapılabilecek en önemli haksızlıktır. (...) Umudumuz en azından bu noktadan sonra Rum tarafının akliselim bir davranış içerisine girerek bu eylemlerini

¹⁰ "Kritik anlaşma New York'ta imzalandı", https://haberkibris.com/8c855a86-2011_09_21.html (E.T. 25.09.2020).

sona erdirmesidir. Uluslararası aktörlerden de beklentimiz Rum tarafını bu yönde teşvik etmeleridir, aklın yolu bunu gerektirir.”¹¹

Doğu Akdeniz’de enerji kaynakları konusunda ciddi gelişmelerin yaşandığı bir dönemde, iki ülke karşılıklı haklarını korumak amacıyla önemli bir diplomatik metne imza atmıştı. Anlaşmanın iki mühim sonucu vardı. Birincisi, Kıbrıs Türklerinin adanın tüm kıta sahanlığı üzerinde meşru, eşit ve ayrılmaz hakları olduğunu öne çıkarmasıydı. Böylece KKTC’nin adanın kıta sahanlığının tümü üzerindeki meşru haklarını korumakta kararlı olduğu bir kez daha gösterilmiştir. İkincisi ise, anlaşmanın Türkiye’ye adanın tüm deniz yetki alanlarında petrol ve doğalgaz arama faaliyetleri yürütebilmesi için hukuki bir zemin oluşturmasıdır. Anlaşma sayesinde iki ülke, GKRY ile diplomatik açıdan eşitliği sağlayabilmiştir. Nitekim anlaşmanın ertesi günü Başbakan İrsen Küçük başkanlığında olağanüstü toplanan KKTC Bakanlar Kurulu, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı’na (TPAO) Kuzey Kıbrıs deniz yetki alanlarında petrol ve doğalgaz arama ruhsatı verme kararı aldı. Bu kararın alınmasından dört gün sonra (26 Eylül) Piri Reis gemisi sismik çalışmalara başlamak üzere Kıbrıs açıklarına gönderildi. Artık Türkiye ve KKTC için diplomatik toleransın sınırının eşiği aşılmıştı. Türkiye ve KKTC ihtimal dâhilindeki bütün alternatifleri değerlendirmişti. Yine de Rum tarafının taleplerini frenlemeyi başaramamışlardı. Bu tablo üzerine iki ülke, ortak hak ve menfaatlerine yönelik tehdidi yerinde karşılık vermek maksadıyla somut adımlar atmak zorunda kalmıştır. Anlaşmadan umulan gaye çok açıktı: Türkiye’nin kıta sahanlığının güvenliğini sağlamak ve Kıbrıs’ta iki topluma ait olan kaynakların tek yanlı olarak kullanılmasının önüne geçmek. Nitekim Rum tarafının 19 Eylül 2011 tarihinde doğalgaz sondaj çalışmalarını fiilen başlatmasıyla iki ülkenin hak ve menfaatlerine yönelen tehdit ve ihlal somutlaşmıştı. TBMM Dış İlişkiler Komisyonu’nun anlaşmaya ilişkin raporunda, “KKTC ve GKRY arasında oluşan asimetrinin mukabil eylemler ile dengelenmesinin hedeflendiği” belirtiliyordu.¹² Bu cümle anlaşmanın hangi saikle yapıldığını hiçbir tartışmaya mahal bırakmayacak şekilde özetliyordu.

4- Anlaşmanın Sınırları ve Esasları

Toplamda 6 maddeden oluşan anlaşmayla, iki ülkenin arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırma çizgisi doğuda 35-49-09.889K ile 34-48-51.634D koordinatlarında; batıda ise 35-33-09.584K ile 32-16-18D koordinatları olarak belirlenmişlerdir. İki ülke bu sınırlandırmanın doğu

¹¹ Anadolu Ajansı, “KKTC ile imza atıldı”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kkctc-ile-imza-atildi/411724> (E.T. 27.09.2020).

¹² “Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdenizde Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu”, 1/471, 19 Aralık 2011, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss114.pdf> (E.T. 10.09.2020).

ve batıda daha uzağa doğru uzatılarak çizilmesini diğer kıyıdaş ülkelerle uluslararası hukuk kurallarına ve hakkaniyet ilkelerine göre yapılacak anlaşmalarla gerçekleştirilmesi konusunda da bir uzlaşmaya varmışlardır. Ayrıca anlaşmanın 4. maddesiyle anlaşmanın Kıbrıs Türklerinin adanın kıta sahanlığının tümü üzerindeki meşru, eşit ve ayrılmaz haklarına hâlel getirmeyeceği vurgulanmıştır.

İki ülke, iyi komşuluk ve dostluk ilişkilerini daha derinleştirmek üzere kendi kıta sahanlıklarındaki doğal kaynakları araştırmak ve işletmek amacıyla egemenlik haklarını kullandıklarını beyan etmişlerdi. Doğu Akdeniz’de hidrokarbon kaynakları üzerinden gelişen ihtilaflar veya ittifaklar Türkiye ile KKTC arasında işbirliğini zorunlu kılıyordu. Dolayısıyla akit taraflar uluslararası hukukun ilgili ilkelerini ve kurallarını göz önünde bulundurarak hakça ilkeler esasına göre kıta sahanlığı sınırlandırmasına gitmişlerdi. Uluslararası hukuk kuralları ve hakkaniyet ilkeleri ışığında kaleme alınan anlaşmada öne çıkan bir diğer durum ise Kıbrıs meselesine kapsamlı çözüm bulunması çabalarının sürdürülecek olmasıydı.

Kıta sahanlığı anlaşması adadaki siyasi eşitlik prensibinin bir sonucu olarak doğmuştu ve bu eşitliği ortadan kaldırmaya yönelik fiiliyata dökülen teşebbüsleri azaltma veya ortadan kaldırma niyetiyle sınırlıydı. Anlaşma ile Kıbrıs Türklerinin adanın doğal zenginliklerinden eşit olarak yararlanma hakkı bulunduğu ve bu hakkın Rumlar tarafından ihlal edilmesine müsaade edilmeyeceği teyit ediliyordu. Anlaşmanın gerekçe ve hükümlerinden kolayca anlaşılacağı üzere Kıbrıs Türklerine adanın kıta sahanlığı üzerinde tam ve etkin bir eşitlik sağlamak temel ilkedir. Özellikle anlaşmanın 1. maddesinde atıfta bulunulan, “hakkaniyet ilkeleri” ile deniz yetki alanlarının “adaletli bir bölüşüme” tabi tutulması gerektiği ön plana çıkartılmıştır. Ayrıca bu vurgunun hukuki bir temeli de bulunmaktadır. 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin 74. maddesine göre, karşı veya bitişik kıyılara sahip devletler arasındaki münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasının, “hakkaniyete uygun bir anlaşmayla” yapılması şarttır.¹³ Bu şarttan maksat kıyıdaş ülkeler arasında adil bir çözüm bulma ihtiyacıdır. Nitekim Akdeniz gibi yarı-kapalı denizlerde karşı veya bitişik kıyılara sahip ülkeler arasında münhasır ekonomik bölge tespitinde karşılaşılan en büyük sorun, deniz yetki alanlarının hakça paylaşılmasıdır. Kaldı ki yarı-kapalı denizlerde bölgenin coğrafi özellikleri de dikkate alınmak zorundadır. Hakkaniyet, adil paylaşım ve coğrafi esaslar şeklindeki bölgesel önceliklerin dikkate alınmadığı deniz yetki alanları sınırlandırılmalarının uluslararası davalara konu olması buradan ileri gelmektedir. Bilindiği üzere Yunanistan ile Türkiye arasında yaşanan kıta sahanlığı ihtilafının özünde, Atina’nın Türkiye’ye yakın adaları devreye sokarak kıta sahanlığını genişletme çabası vardır.

¹³ Malcolm N. Shaw, Uluslararası Hukuk, Tüba Yay., Çev. İbrahim Kaya, 8. Baskı, Ankara, 2018, s. 427.

Bu vaziyet doğal olarak, Türkiye ve Yunanistan gibi iki karşılıklı devlet arasındaki sınırlandırmaya Ankara'nın itirazına yol açan bir orantısızlık getirmektedir.

Anlaşmaya Yönelik Tepkiler

A. KKTC Muhalefeti

Türkiye ile KKTC arasında önleyici bir tedbir mahiyetinde imzalanan anlaşmaya ilişkin KKTC, GKRY ve Yunanistan'dan tepkiler gelmiştir. KKTC Anayasası'nın 90/1 maddesine göre, devlet adına yabancı devletlerle veya uluslararası kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanması Cumhuriyet Meclisinin onaylamayı bir yasa ile uygun bulmasına bağlıdır.¹⁴ Bu kural çerçevesinde KKTC Bakanlar Kurulu, 28 Eylül 2011 tarihindeki toplantısında söz konusu anlaşmayı onaylayarak Meclis'e sevk etmiştir. Ana muhalefet partisi konumundaki Cumhuriyetçi Türk Partisi - Birleşik Güçler (CTP-BG) Parti Meclisi, Türkiye ile KKTC arasında imzalanan kıta sahanlığı anlaşmasına 5 Ekim 2011'de yaptığı toplantıda meclis oylamasında "hayır" oyu verme kararı almıştır. Parti "hayır" kararına ilişkin gerekçelerini ise 7 maddede toplamıştır:¹⁵

1. Kıbrıs Türk halkının varlığı, kimliği, iradesi göz ardı edilmiştir.
2. Cumhurbaşkanı yetkilerini aşmış, Meclisi devre dışı bırakmıştır.
3. Kıbrıs Rum yönetimi, çözüm sürecini zora sokacak bir sorumsuzlukla davranmış, arama girişimini ısrarla sürdürmüştür. Türk tarafı ise karşı tavrıyla aynı hataya düşmüştür.
4. Anlaşma içeriği Kıbrıslı Türklerin hak ve çıkarlarını gözetmiyor. Adımıza imzalanan bu anlaşma için kim, nerede, nasıl bir müzakere yürütmüştür?
5. KKTC Meclisinin iradesine büyük saygısızlık yapılmıştır.
6. Yapılan anlaşmanın çözüm sürecine bir katkısı yoktur.
7. CTP-BG için en öncelikli ve şaşmaz hedef Kıbrıs sorununun çözümüdür.

27 Aralık 1970 yılında kurulan Cumhuriyetçi Türk Partisi, tüzüğünde belirttiği üzere sosyalist ilkelere ve değerlere bağlı siyasi bir partidir.¹⁶ CTP Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin, iki bölge, iki

¹⁴ KKTC Anayasası, Madde 90/1.

¹⁵ Kıbrıs Postası, "CTP'den Meclis'te oylanacak TC ile Kıta Sahanlığı anlaşmasına 'hayır'", 5 Ekim 2011, https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n63471-ctpden-mecliste-oylanacak-tc-ile-kita-sahanligi-anlasmagina-hayi (E.T. 22.10.2020).

¹⁶ Cumhuriyetçi Türk Partisi Parti Tüzüğü, <https://www.cumhuriyetciturkpartisi.org/tuzuk.html> (E.T. 25.10.2020).

toplumlu, siyasal eşitliğe dayalı, AB ilkelerine bağlı federasyon tezini savunmaktadır. CTP için her zaman öncelikli amaç, Kıbrıs sorununun yukarıdaki parametreler ölçüsünde çözüme kavuşturulması olmuştur. CTP'ye göre "Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti" demokratik meşruiyetini yitirmiş, gayrimeşru bir otoritedir ve uluslararası hukuk bakımından "yasal" olarak görülmesi bu durumu ortadan kaldırmaz. Kıbrıs Rum yönetiminin münhasır ekonomik bölge anlaşmaları yapmasını ve uluslararası şirketlere petrol ve doğalgaz arama ruhsatları vermesini tasvip etmeyen CTP için tüm bu eylemler ve faaliyetler adadaki çözüm sürecini zora sokan kötü niyetli davranışlardır. CTP organları, ada üzerindeki ve etrafındaki canlı ve cansız bütün doğal zenginliklerin yalnızca Rumlara ait olmadığını, adada yaşayan tüm insanların ortak hakkı olduğunu, yazılı ve sözlü yaptığı birçok açıklamada vurgulamıştır. Fakat CTP'ye göre bu hakkın paylaşımı çözüm sonrasına bırakılmalıdır. CTP'nin adanın deniz alanlarında doğalgaz ve petrol aramalarına ilişkin siyasi tavrının odağında Kıbrıs sorunu vardır. Buna göre adada kalıcı ve adil çözüm bulunana kadar petrol ve doğalgaz meselesine yönelik ne Türk tarafı ne de Rum tarafı herhangi bir tek taraflı adım atmalıdır. Bu görüşten hareketle CTP, Türkiye ile KKTC arasında yapılan kıta sahanlığı anlaşmasını adanın bölünmüşlüğünü kalıcı hale getireceğini ileri sürmektedir. Bunun yanında parti nazarında kıta sahanlığı anlaşması, Kıbrıs sorununun çözüm parametrelerine aykırı ve barışa engel bir girişim olarak görülmektedir. CTP organlarınca Kıbrıs'ı çevreleyen denizlerde doğalgaz ve petrol kaynaklarına dair şimdiye kadar atılan tüm adımlar, adayı barıştan uzaklaştıran ve daha büyük bir çatışma ortamına sürükleyen tehditler olarak değerlendirilmektedir. Hâlbuki söz konusu anlaşmanın 4. maddesinde yer alan, "akit taraflar Kıbrıs meselesine kapsamlı çözüm bulunması çabalarını sürdürecektir" hükmüyle, söz konusu anlaşmanın çözümden uzaklaşmak ya da çözüm sürecini ortadan kaldırmak gibi bir niyet taşımadığı sarih bir şekilde ortaya konmuştur. Ayrıca Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu'nun 24 Eylül 2011 tarihinde New York'ta BM Genel Sekreteri'ne, GKRY ve KKTC'nin denizdeki arama ve sondaj faaliyetlerini "karşılıklı ve eşzamanlı olarak durdurmaları" teklifini iletmesi, Türkiye ve KKTC tarafının adadaki önceliğinin doğal kaynakların paylaşımından ziyade kalıcı ve adil bir çözüme ulaşma arzusu olduğunu ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir. Bu nedenle kıta sahanlığı anlaşmasının nihai hedefi, Rum tarafını hidrokarbon kaynakları konusunda tek taraflı adım atmasını önlemek, Kıbrıs Türkleriyle birlikte hareket etmesini sağlamaktır. Dolayısıyla kıta sahanlığı anlaşmasının önleyici ve caydırıcı yönü göz ardı edilmemelidir.

CTP'nin siyasi itirazları haricindeki diğer karşı çıkışları dikkate alındığında, bunların anayasal bir temele dayanmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim KKTC Anayasası'na göre yalnızca usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar yasa hükmündedir. Bu bağlamda KKTC adına yabancı devletlerle veya uluslararası kuruluşlarla anlaşmalar

yapma yetkisi yürütmenin görev alanına girmektedir. Anayasaya ilgili hükmüne göre, “yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından Anayasa ve yasalara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.”¹⁷ Yine KKTC Anayasası devletin ve toplumun birliğini ve bütünlüğünü temsil etme yetkisini, “Devletin Başı” sıfatıyla Cumhurbaşkanıya vermiştir.¹⁸ Dolayısıyla Cumhurbaşkanı bu sıfatla devleti adına her türlü anlaşmayı görüşme ve imzalama yetkisine sahiptir. Kaldı ki anayasal bir kural olarak anlaşmalar ancak imzalandıktan sonra kabul veya ret edilmek üzere Meclisin gündemine gelir. O halde KKTC adına yabancı devletlerle veya uluslararası kuruluşlarla yapılacak anlaşmaların onaylanma sürecinin tamamlanması için Meclisin onaylamayı bir yasa ile uygun bulması gerekmektedir. Tüm bu hususlar dikkate alındığında, Cumhurbaşkanı Eroğlu’nun yetkilerini aştığı, Meclisin iradesinin yok sayıldığı şeklindeki ithamların hukuki bir geçerliliği bulunmamaktadır.

CTP’nin anlaşmayı esas alan başka bir itiraz noktası ise Kıbrıs Türk halkının varlığı, kimliği, iradesi ile hak ve menfaatlerinin göz ardı edilmiş olduğudur. Bu itiraza ilişkin CTP’nin detaylı bir izahat yapmadığı, sadece, “Kıbrıs Türk halkının çıkarlarını ne oranda ve hangi kriterler dâhilinde gözettiğinin bilinmediği”¹⁹ ifadeleriyle özetlemeye çalıştığı tespit edilmiştir. Oysa adı geçen anlaşmanın 4. maddesi, Kıbrıs Türklerinin Kıbrıs adasının kıta sahanlığının tümü üzerindeki meşru, eşit ve ayrılmaz haklarının var olduğunu teyit etmesi bakımından kıymeti yüksek hukuki bir metindir. Burada altı çizilmesi gereken önemli bir husus da Kıbrıs Türklerinin hak ve menfaatlerinin GKRY tarafından gasp edildiğidir. Yoksa Türkiye ile KKTC arasında herhangi bir yetki veya hak gaspından söz etmek mümkün değildir. Kaldı ki anlaşmanın 3. maddesi, her iki tarafın da kıta sahanlığı alanına girecek doğal kaynak rezervinin en verimli şekilde nasıl işletileceği konusunu müştereken saptamak üzere görüşmeler yapılmasını karara bağlamıştır. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde kıta sahanlığı anlaşmasında uluslararası hukukun ilkelerinin esas alındığı, iyi komşuluk, hakça ilkeleri ön plana çıkardığı ve nihayetinde adil ve karşılıklı kabul edilebilir çözüm modelini prensip edindiği kolaylıkla anlaşılmaktadır. Sonuç itibarıyla Kıbrıs Türkleri bu anlaşmayla ne ada genelinde ne de Türkiye ile ilişkilerinde hak ve menfaat kaybına uğramıştır. Dahası Türkiye nazarında ve de anlaşmayla doğan uluslararası hukuk tahtında adanın sadece kuzeyinde değil tümü üzerinde hak ve yetkilere sahip olduğu bir kez daha teyit edilmiştir.

Son tahlilde uzun süren tartışmaların neticesinde Cumhuriyet Meclisi Genel Kurulu, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye

¹⁷ KKTC Anayasası, Madde 5.

¹⁸ KKTC Anayasası, Madde 102.

¹⁹ Kıbrıs Postası, “CTP’den Meclis’te oylanacak TC ile Kıta Sahanlığı anlaşmasına ‘hayır’”, 5 Ekim 2011, https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI /n63471-ctpden-mecliste-oylanacak-tc-ile-kita-sahanligi-anlasmasına-hayi (E.T. 22.10.2020).

Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşmanın Uygun Bulunmasına İlişkin (Onay) Yasa Tasarısı'nı 9 Ocak 2011 tarihinde oyçokluğuyla kabul etmiştir.²⁰ Oturuma katılan vekillerin 28'inin "kabul", 8'inin ise "ret" oyu verdiği oylamaya 14 vekilin de katılmadığı görülmüştür. Anlaşmaya, CTP ve Toplumcu Demokrasi Partisi'nin (TDP) ret oyu vereceği, oylama öncesinde parti organları tarafından açıklanmıştır.

B- Yunanistan ve GKRY

Türkiye ile KKTC arasında imzalanan kıta sahanlığı anlaşmasına en büyük tepki, beklenildiği üzere Yunanistan ve GKRY'den gelmiştir. Söz konusu iki devlet nazarında bütün ada toprakları üzerindeki tek yasal ve meşru otorite "Kıbrıs Cumhuriyeti"dir ve bu nedenle KKTC'nin hiçbir resmi ve meşru hüviyeti bulunmamaktadır. O nedenle yapılan anlaşmanın her türlü hukuki zeminden yoksun olduğu ve hiçbir bağlayıcı yönünün bulunmadığı öne sürülmüştür.²¹ Başka bir ifadeyle KKTC'nin uluslararası anlaşma yapma ehliyeti ile Kıbrıs adasına ilişkin herhangi bir tasarrufta bulunma yetkisi yoktur. Yunanistan ve GKRY bu iddialarını BM Güvenlik Konseyi'nin 1964 yılından bu yana Kıbrıs'taki statü için aldığı kararlar ile 18 Kasım 1983 tarihli 541 sayılı karara dayandırmaktadırlar. Güvenlik Konseyi'nin kararlarına ek olarak 2004 yılında GKRY'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti" sıfatıyla AB üyesi olmasını da, Rum ve Yunan iddialarına güç katmaktadır. 15 Kasım 1983'te KKTC'nin bağımsızlığını ilan etmesi üzerine 18 Kasım günü Güvenlik Konseyi 541 sayılı kararı almıştır. Kararda, KKTC'nin bağımsızlık ilânının "hukuken geçersiz" olduğu, "Kıbrıs Cumhuriyeti"nin egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi ve nihayetinde BM üyesi devletlerden "Kıbrıs Cumhuriyeti"nden başka bir devleti tanımamaları talep edilmiştir.²²

Rum ve Yunan tarafının itirazlarının odak noktasının, anlaşmanın muhteviyatından öte "KKTC'nin hukuki varlığı" olduğu görülmektedir. Buna göre yok hükmünde olan bir devletin kıta sahanlığı anlaşması yapma yetkisi de söz konusu değildir. Nitekim Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Grigoris Delavekuras, anlaşmanın uluslararası hukuka aykırı olduğundan ötürü "geçersiz ve hükümsüz" olacağını iddia

²⁰ Anlaşma onay veren yasa 18 Ocak 2012 tarih ve 11 sayılı KKTC Resmi Gazetesi'nde yayımlanmıştır. Diğer taraftan TBMM de anlaşmayı uygun bulan kanunu 29 Haziran 2012 tarihinde kabul etmiştir. İlgili yasa 12 Temmuz 2012 tarih ve 28351 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²¹ Jonathon Burch, "Turkey-North Cyprus gas deal set to raise regional tensions", Reuters, 21 Eylül 2011, <https://www.reuters.com/article/us-turkey-cyprus-idUSTRE78K5AC20110921> (E.T. 15.09.2020).

²² Soyalp Tamçelik, BM Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs'la İlgili Aldığı Bazı Kararların Özellikleri ve Analitik Değerlendirmesi (1964-1992), Turkish Studies, Volume 8/12, Fall 2013, p. 1229-1268, s. 1251.

etmişti.²³ Rum Yönetimi Başkanı Dimitris Hristofyas ise yukarıdaki eleştirilere ilave olarak anlaşmanın “Kıbrıs Cumhuriyeti”nin egemenlik haklarına ve münhasır ekonomik bölge sınırlarına yönelik bir tehdit olduğunu ileri sürdü.²⁴ Rum ve Yunan tarafına göre, Türkiye “Kıbrıs Cumhuriyeti”nin münhasır ekonomik bölgesi içerisinde yer alan hidrokarbon kaynaklarını araştırma ve kullanmaya dönük egemenlik hakkını kullanmasına ortaya koyduğu tehditler vasıtasıyla müsaade etmemektedir. Yine Hristofyas, adanın etrafında sürdürülen hidrokarbon araştırmaları ile Kıbrıs sorunu arasında bir bağ kurmanın mümkün olmadığını, bu iddiaların “sakat mazeretler”²⁵ olduğunu ifade etmiştir.

KKTC devlet olmanın maddi ve manevi unsurlarını taşıyan siyasi bir yapıdır. KKTC'nin tanınmaması ise siyasi bir karardır. Zira bir devleti tanıyıp tanımama kararı büyük ölçüde siyasi mülahazalara bağlı olarak ortaya çıkar. Nitekim KKTC'nin tanınmaması tanımının hukuki neticelerinin yürürlüğe girmesinden duyulan endişeden kaynaklanmaktadır. Yoksa KKTC'nin kendi toprakları üzerinde sağlıklı bir otoritesi ve egemenliği olmadığından ileri gelmemektedir. Açıkça ifade etmek gerekirse KKTC'nin tanınması hukuk terminolojisine giydirilmiş olsa da, tamamen politik bir karardır. Kaldı ki KKTC organlarının düzenlediği seçimler, Mal Tanzim Komisyonu, mahkeme kararları gibi birçok siyasi ve hukuki sonuç doğuran kararlar uluslararası düzeyde tanınmaktadır. Buradan hareketle KKTC'nin uluslararası hukuk önünde yetki ve yükümlülüklerden yoksun olduğunu ve hukuksal hiçbir sonuç doğurucu davranışta bulunamayacağını iddia etmek temelsiz bir yaklaşımdır.²⁶ Örneğin, 1948 yılında Kolombiya'nın başkenti Bogota'da kabul edilen Amerikan Devletleri Örgütü Şartı, “Bir devletin politik olarak varlığı, diğer devletler tarafından tanınmasından bağımsızdır. Tanınmadan önce dahi söz konusu devletin bütünlüğünü ve bağımsızlığını savunma hakkı vardır”²⁷ ilkesine yer vererek tanımının hukukta devlet olma durumuna karşı kati bir argüman olmadığını belirtmektedir. Sonuç itibarıyla KKTC, sınırları belirlenmiş bir toprak parçasına ve belli bir nüfusa, bu toprak parçası üzerinde organize bir

²³ Aljazeera Turk, “Kıta Sahanlığı Anlaşması imzalandı”, 22 Eylül 2011, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/kita-sahanligi-anlasmasi-imzalandi> (E.T. 20.10.2020).

²⁴ Kıbrıs Postası, “Hristofyas: Kıta sahanlığı anlaşması tahrikten başka bir şey değil”, 30 Eylül 2011, https://www.kibrispostasi.com/c58-GUNEY_KIBRIS/n63072-hristofyas-kita-sahanligi-anlasmasi-tahrikten-baska-bir-sey-degi (E.T. 30.09.2020).

²⁵ Kıbrıs Postası, “Hristofyas: Kıta sahanlığı anlaşması tahrikten başka bir şey değil”, 30 Eylül 2011, https://www.kibrispostasi.com/c58-GUNEY_KIBRIS/n63072-hristofyas-kita-sahanligi-anlasmasi-tahrikten-baska-bir-sey-degi (E.T. 30.09.2020).

²⁶ Mehmet Emin Çağırın, “Türkiye-KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşmasının Geçerliliğiyle İlgili İddialar”, ORSAM, 29 Eylül 2011, <https://www.orsam.org.tr/tr/turkiye-kktc-kita-sahanligi-sinirlendirme-anlasmasinin-gecerliliğiyle-İlgili-İddialar/> (E.T. 22.09.2020).

²⁷ Shaw, 2018, s. 317.

hükümete ve de dış ilişkilerini yürütebilecek kapasiteye sahip bir devlettir. Bu vaziyet apaçık ortadayken KKTC ile Türkiye arasında imzalanan anlaşmayı yok hükmünde ilan etmek, gerçekçi bir tutum değildir.

Sonuç

Türkiye ile KKTC arasında imzalanan kıta sahanlığı anlaşması, Doğu Akdeniz’de meydana gelişmelere Türkiye ve KKTC’nin aktif bir şekilde katılımını sağlayan önemli bir belgedir. Akit taraflar bu anlaşma sayesinde GKRY’nin adanın tümü üzerinde tek başına mutlak hâkimiyet kurma girişimine son vermiştir. Anlaşma aynı zamanda Kıbrıslı Rumların Türkler üzerinde siyasi hâkimiyet kurma düşüncesine de gösterilmiş bir tepkinin yansımasıdır.

GKRY’nin Kıbrıs Türklerini doğal kaynaklar konusunda alınan kararlarda egemenlik sürecinin bir parçası haline getirmemesi, bunun aksine adadaki egemenliğin mutlak sahibi olduğu iddiasıyla kendi kararlarını Kıbrıs Türklerine empoze etmeye çalışması, hem Kıbrıs Türklerinde hem de Kıbrıs’taki üç garantör devletten biri konumundaki Türkiye’de haklı tepkilere yol açmıştır. Rum tarafının Kıbrıs adasının tümünü bağlayıcı kararlar alması ve bu durumu uluslararası tanınırlığın siyasal gücüne dayalı egemenlik iddiasıyla meşrulaştırma gayreti, KKTC tarafından ulusal yetkilerini aşan yönetim ve siyasal bir kontrol veyahut müdahale biçimi olarak görülmüştür.

Anlaşmanın siyasal açıdan üç açık mesajı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, ada üzerinde iki eşit siyasi otoritenin varlığıdır. İkincisi, Kıbrıs Türklerinin adanın kıta sahanlığının tümü üzerinde meşru, eşit ve ayrılmaz haklara sahip olduğudur. Son olarak üçüncüsü ise, Türkiye’nin adada çözüm olmadıkça Akdeniz’deki muhatabının KKTC olduğunu beyan etmesidir. Tüm bunlar KKTC’nin egemenlik haklarının dokunulmazlığını esas alan adımlar şeklinde yorumlanabilir. Aynı zamanda anlaşmanın hukuki ve siyasi ölçekte mütekabiliyet ve iyi niyet üzerine inşa edildiğini söylemek mümkündür.

Bu bağlamda anlaşmayı doğuran esas faktör muhatabın yetki aşan davranışlarıdır. Buna göre anlaşmanın varmak istediği nihai hedef, Kıbrıs’ta kalıcı bir çözümdür. Anlaşma bu doğrultuda caydırıcı ve önleyici bir tedbir olarak tasavvur edilmiştir. Nitekim GKRY’nin sondaj faaliyetlerine fiilen başlaması durumunda böylesine bir anlaşmanın imzalanacağı önceden bildirilmiştir. Haliyle Türkiye ve KKTC’nin bu adımını barışçıl yollarla bir çözüme ulaşma şeklinde tasvir etmek yerinde bir tespit olacaktır. Başlangıçta hiçbir şekilde Türkiye’ye hak vermeyen aktörlerin anlaşmaya binaen atılan adımlar sonrasında Ankara’nın da belirli ölçüde haklı olabileceği yönünde kanaat değiştirmesi, anlaşmanın diplomatik niteliğini göstermesi bakımından önemlidir.

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar

Cumhuriyetçi Türk Partisi Parti Tüzüğü

Dışişleri Bakanlığı (MFA), “Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy’un Doğu Akdeniz Gaz Forumu’nun Uluslararası Bir Kuruluşa Dönüştürülmesine Yönelik Toplantı Hakkındaki Soruya Cevabı”, 16 Ocak 2020. http://www.mfa.gov.tr/sc_-3_-dogu-akdeniz-gaz-forumu-hk-sc.tr.mfa (E.T. 08.10.2020).

KKTC Anayasası

KKTC MFA, “Akdeniz’de Kıta Sahaneliği Sınırlandırması Anlaşması hakkında basın açıklaması”, 2 Mayıs 2014, <https://mfa.gov.ct.tr/tr/akdenizde-kita-sahanligi-sinirlandirmasi-anlasmasi-hakkinda-basin-aciklamasi/> (E.T. 25.09.2010).

T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete, “Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdenizde Kıta Sahaneliği Sınırlandırılması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”, S. 28351, 12 Temmuz 2012.

Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdenizde Kıta Sahaneliği Sınırlandırılması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu”, 1/471, 19 Aralık 2011.

Araştırma Eserler

Altuğ Günar, “Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin (Kıbrıs Cumhuriyeti’nin) Avrupa Birliği Üyeliliğinin Kıbrıs Sorununa Etkisi”, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, Sayı 37, 2020, ss. 95-118.

Halil İnalçık, Donald Quataert, Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, I Cilt: 1300 – 1600, Çev. Halil Bertkay, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Hüseyin Pazarıcı, Uluslararası Hukuk, 8. Baskı, Turan Kitabevi, Ankara, 2009.

İsmail Şahin, “Düşünceden Eyleme EOKA”, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, Sayı 37, 2020, ss. 21-49.

İsmail Şahin, “Türkiye’nin Kıbrıs’ta Statükoyu Koruma Çabaları ve Makarios’un Ankara Ziyareti”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9/42, 2016, ss. 779-796.

Jonathon Burch, “Turkey-North Cyprus gas deal set to raise regional tensions”, Reuters, 21 Eylül 2011, <https://www.reuters.com/article/us-turkey-cyprus-idUSTRE78K5AC20110921> (E.T. 15.09.2020).

Malcolm N. Shaw, Uluslararası Hukuk, Tüba Yay., Çev. İbrahim Kaya, 8. Baskı, Ankara, 2018.

Mehmet Emin Çağırın, “Türkiye-KKTC Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşmasının Geçerliliğiyle İlgili İddialar”, ORSAM, 29 Eylül 2011, <https://www.orsam.org.tr/tr/turkiye-kktc-kita-sahanligi-sinirlendirma-anlasmasin-in-gecerliliği-ile-İlgili-İddialar/> (E.T. 22.09.2020).

Recep Yorulmaz, Doğu Akdeniz’de Ekonomi-Politik Stratejiler ve Türkiye, Orsam Yayınları, No. 139, Ankara, 2020.

Soyalp Tamçelik, BM Güvenlik Konseyi’nin Kıbrıs’la İlgili Aldığı Bazı Kararların Özellikleri ve Analitik Değerlendirmesi (1964-1992), Turkish Studies, Volume 8/12, Fall 2013, p. 1229-1268.

Gazeteler ve Haber Siteleri

Anadolu Ajansı
haberkibris.com
Reuters
Kıbrıs Postası
Aljazeera Turk